

שאלות ותשובות

עם הרב יוסף צבי רימון

שימוש במשדר ובמקלטים אישיים עבור תפילה בקורונה

שאלה

הביאו לפני משדר ומקלטים קטנים אישיים שיכולים לסייע עבור תפילה בציבור בקורונה. הש"ץ מחזיק בכיסו משדר, וכל אחד מהציבור מחזיק מקלט קטן עם אזנייה. הש"ץ יכול להתפלל כרגיל, ישמעו אותו הקרובים אליו, אבל הוא לא יצטרך לצעוק. הרחוקים ישמעו אותו דרך המקלט.

באופן זה ניתן לנהל תפילה עבור ציבור רב, גם הרחוקים ישמעו, והדבר לא יפריע לשכנים במנייני חצרות, או שיסייע במנייני בית הכנסת כאשר חלק מהאנשים (בעיקר בקבוצות סיכון) משתתפים מבחוץ. האם השימוש במתקן זה אפשרי בימות חול?

תשובה

דיונים רבים בפוסקים עוסקים בשאלת השימוש ברמקול לצורך תפילה וקריאת מגילה. לא נאריך בכך, ונציין רק את עקרונות הדברים.

מחלוקת הפוסקים

הגרש"ז אויערבך בתשובה ארוכה (שו"ת מנחת שלמה ח"א סימן ט') כותב שברור ופשוט שלא יוצאים ידי חובה בשמיעה ברמקול. הוא כותב שמי שחושב שיוצאים ידי חובה, איננו מבין כלל מהו רמקול. הקולות ששומעים הם רק קולות של ממברנה ולא קולות אמיתיים. הוא כותב בתוקף, שאין לסמוך כלל על הדעות האחרות. גם **הרב עובדיה יוסף** (יחווה דעת ח"ג סימן נ"ד) הסכים עם הגרש"ז. **בשו"ת ציץ אליעזר** (ח"ח סימן י"א) סבר גם הוא לאסור, אך כתב שאם אין דרך אחרת ניתן להתיר.

אולם **הגרש"ז אויערבך** מעיר הערה מעניינת. הוא כותב שלאחר שסיים את המאמר, פגש את החזן איש ושאלו על דבר זה. **החזן איש** אמר לו שגם אם אין זה באמת קולו של החזן, הרי שכיוון שאנשים שומעים את קולו של החזן בצורה רגילה, ונדמה להם שזה קולו, הרי שהדבר נחשב כקולו של האדם.

הגרש"ז לא הסכים לקבל הבנה זו וסיים "ולענ"ד הוא חידוש גדול מאד, ואין אני מבין אותו". אולם פוסקים נוספים הלכו בדרך זו, וביניהם הרב קוק (אורח משפט מ"ח). **הרב קוק** כותב שרק בשופר הקפידה התורה על קול שופר ולא על קול הברה, אבל בתפילה, גם אם יש שינוי בקול "אין קפידא ויכול לענות". כדעה זו כתבו גם **הרב פרנק** (מקראי קודש, פורים סימן י"י) ו**הרב פיינשטיין** (שו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סימן ק"ח; ח"ד צ"א, ד).

אם כך, יש כאן מחלוקת עקרונית: **האם כדי לצאת ידי חובה צריך לשמוע דווקא קול אנושי** (דעת הגרש"ז אויערבך, הרב עובדיה יוסף והציץ אליעזר), או **שדי בקול שנשמע אנושי, ונשמע לשומעים כאילו האדם מדבר אליהם** (דעת הרב קוק, החזן איש והרב פיינשטיין) – אך גם לדעתם ברור שצריך לשמוע דווקא קול שמקורו בקול אנושי, ואי אפשר לצאת ידי חובת קריאת מגילה בשמיעה מהקלטה).

גם לדעת **הגרש"ז** (שו"ת מנחת שלמה שם), מי שרואה את המניין מרחוק ושומע ברמקול, אמנם לא יכול לצאת ידי חובת קריאת מגילה, אולם הוא יכול לענות אמן על הברכות שהוא שומע, כדין אלכסנדריה שבמצרים, שהיה שם בית כנסת גדול מאוד, והיו מניפים סודרים כדי לדעת מתי לענות אמן (סוכה נא; תלוי בהבנת הסוגיה שם). לאור סוגיה זו מסתבר גם שמי ששומע ברכות או קדיש דרך הטלפון או בזום וכדומה יכול לענות אמן (כפי שהרחבנו בתשובה אחרת).

הלכה למעשה

כדי להכריע בשאלה זו הלכה למעשה, יש להבחין בין חיובי דאורייתא לחיובי דרבנן, ואחר כך יש לבחון את הסיכונים השונים שעשויים להיות לפי דרכו של הגרש"ז.

< **צירוף למניין:** אם המתפללים נמצאים באותו שטח ורואים זה את זה, מסתבר שהם מצטרפים למניין גם אם הם שומעים את החזן רק דרך המשדר, ובוודאי שניתן להקל בכך במקרה שלנו, כיוון שלא מדובר על דין דאורייתא, אלא על צירוף למניין שהוא מעלה מדרבנן.

< **אמירת קדיש, קדושה, חזרת הש"ץ, ברכת כהנים וקריאת התורה:** בדברים אלו יש חשש לברכה לבטלה. לכן, כדי לאומרם במניין שבו החזן משמיע את קולו דרך משדר, **ראוי שליד הש"ץ יהיו עשרה אנשים ששומעים אותו גם ללא משדרים** (או לכל הפחות יכולים לשמוע). אם אכן יש עשרה אנשים ליד החזן ששומעים אותו ללא משדרים, ניתן להתפלל כרגיל ולומר קדיש, קדושה, חזרת הש"ץ, ברכת כהנים וקריאת התורה.

מי שנעמד במרחק גדול יותר ושומע את החזן רק דרך המשדר, ינהג באופן הבא:

< **חזרת הש"ץ:** יכול לענות אמן (כדין אנשי אלכסנדריה), ומשום שניתן להקל ביחס לספק אמן יתומה (עיין שו"ע קכ"ד, ח).

< **קדיש וקדושה:** החיי אדם (כלל ל', א) כתב שבמקרים של ספק האם יש צירוף למניין ניתן לענות אמן על קדיש וכן לענות לקדושה, כי כאמור ניתן להקל ביחס לספק אמן יתומה, וקדושה היא רק פסוקים (ואין חשש לברכה לבטלה), וכן פסק **המשנה ברורה** (נ"ה ס"ק סב).

< **ברכו: החיי אדם** (שם), המשנה ברורה (שם) ו**האור לציון** (ח"ב סימן ה', העי טז) פוסקים שאין לענות על ברכו כאשר יש ספק לגבי המניין, כיוון שזו ברכה לבטלה. אולם יש אחרונים שכתבו במפורש שניתן להקל גם באמירת ברכו. **הלבוש** (או"ח ס"ט, א) כותב (בהקשר אחר) שקדיש וברכו הם **דברי שבח בעלמא**. כך גם **בשו"ת האלף לך שלמה** (או"ח סימן ס"ח) נשאל אם הכהן יכול לעלות פעמיים (כשואין לוי) ולומר פעמיים "ברכו". הוא כותב שהאליה רבה כתב שאין לומר ברכו פעם שנייה, אולם לדעתו אין בעיה לומר שוב ברכו, "ומה קפידא הוי לומר ברכו אפילו בחינם, הא אינו ברכה רק שבח בעלמא?". לכן במקרה שלנו, **כאשר רואים זה את זה** (ובפרט כשהם באותו שטח), נראה להקל גם לומר ברכו. אך **מי שלא רואה את החזן והמתפללים** אלא רק שומע דרך המשדר – לא יענה על ברכו.

סיכום

למעשה ניתן להשתמש במכשיר המשדר והמקלטים, כאשר ישנם עשרה אנשים סמוכים שיכולים לשמוע את הש"ץ גם ללא המשדר. באופן זה יכולים גם אנשים רחוקים לצאת ידי חובה בתפילה בציבור, וכיוון שהם רואים את הש"ץ או את הציבור שרואה את הש"ץ, הם יכולים לענות גם על קדיש וקדושה וברכו (ואם אינם רואים, הרי שאם הם שומעים בצורה ישירה את הש"ץ בוודאי שהם יכולים לענות על הכול. אך אם אינם רואים וגם אינם שומעים ישירות אלא רק דרך המכשיר, נראה שיענו על קדיש וקדושה, ולא יענו על ברכו).

ברכת ה' עליכם,

הרב יוסף צבי רימון

יו"ר עמותת סולמות

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום